

УДК 338.43(292.452:477.87)

Володимир Гоблик, Тетяна Щербан
(Мукачєво, Україна)

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СЬЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ
(НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

У статті піднімається проблема розвитку гірських територій українських Карпат. Проведено аналіз стану соціально-економічної ситуації в зоні Карпат. В розвитку гірських населених пунктів виявлено найважливіші проблеми та причини їх виникнення: безробіття; міграція; бідність; екологія. Проведено соціологічне опитування в Закарпатській області щодо ефективного управління розвитком гірських територій. Респонденти виділяють відсутність глибокої переробки сировини, низький рівень залучення інвестицій, розвиток інфраструктури, проблеми вирощування, заготівлі та збуту сільськогосподарської продукції. Доведена необхідність розробки Державної програми комплексного розвитку сільських територій Українських Карпат.

Ключові слова: гірські території, соціально-економічний розвиток, сільське господарство, інфраструктура, Державна програма.

The article is devoted to the issue of the development of rural areas of Ukrainian Carpathians. The analysis of the conditions of social and economical situation in the Carpathian zone has been conducted. The most important problems and causes of the occurrence in the development of mountainous settlements have been revealed: unemployment; migration; poverty; ecology. A sociological survey had been conducted in the Transcarpathian region concerning the effective management of the mountainous territories development. The respondents highlight the lack of deep processing of raw materials, low level of investment attraction and infrastructure development, growing, harvesting and marketing of agricultural products. The necessity of the State program evolution of integrated development of rural territories of the Ukrainian Carpathians has been proved.

Key words: mountainous territories, socio-economic development, agriculture, infrastructure, state program.

Для Закарпатської області характерні певні особливості ведення сільськогосподарської діяльності враховуючи, що у сільській місцевості Закарпаття проживає 63 відсотки населення при 32 відсотках – по Україні, а саме:

- обмеженість земель сільськогосподарського призначення, внаслідок чого область залишається найменш забезпеченою земельними ресурсами сільськогосподарського призначення і в розрахунку на одну особу припадає 0,36 га сільгоспугідь, у тому числі ріллі 0,16 га.
- – за умови малоземелля (1,1 відсотка площ сільгосппризначення держави) ефективність використання земель в області значно вища у

порівнянні з іншими регіонами. Щільність умовного поголів'я та виробництво основних видів сільськогосподарської продукції на 100 гектарів відповідної площі у 1,5 рази перевищує показники інших областей.

- –за природними, економічними умовами ведення сільськогосподарського виробництва область поділяється на три підзони: низинну, де розміщено 46,5 відсотка земель сільгосппризначення, передгірську – 26,5 відсотка та гірську – 27,0 відсотка.

Разом з тим у сільській місцевості нагромадилось багато соціально-економічних проблем. Найгостріші серед них – безробіття та низька оплата праці, що зумовлюють трудову міграцію сільського населення та пов'язані з цим соціальні проблеми сімей і виховання дітей.

У сільських територіях наразі не забезпечується відповідний рівень соціального та комунального обслуговування, як і в абсолютному вимірі, так і порівняно до міських територій.

Як показало соціологічне опитування в області серед соціально-економічних проблем найгострішими є безробіття, міграція населення, зокрема молоді, що зумовлене відсутністю можливостей працевлаштування з відповідним рівнем оплати праці.

Серед соціальних проблем загалом по області першочергово було виявлено такі, як низький рівень матеріального добробуту, зростання бідності та її фемінізація.

Найважливіші екологічні проблеми респондентами ідентифіковані такі, як забруднення водойм і земель території громади, затоплення дворів, будинків громадян у період інтенсивних опадів; неякісна питна вода.

Вирішення соціальних та екологічних проблем неможливе без економічного підґрунтя, розвитку і трансформування виробництва, впровадження новітніх видів економічної діяльності та відповідного управлінського механізму. Але кінцевою ціллю є підвищення доходів людей і покращення рівня їх життя через розбудову сіл, створення нових робочих місць, зростання рівня заробітної плати селян.

Враховуючи вищенаведені проблеми виникає питання перегляду всіх програм соціально-економічного розвитку і на їх базі розробки Державної програми комплексного розвитку сільських територій Українських Карпат. Її основна мета – досягти збалансованості і координованості програмної діяльності різних рівнів влади, що повинно призвести до кращих показників розвитку сільських громад Карпатського регіону, зокрема Закарпаття.

На основі аналізу ідентифікованих вище проблем розвитку сільських територій у цілому можна стверджувати, що одна з основних економічних причин полягає у відсутності пропозиції достатньої кількості якісних робочих місць діючими та слабкі темпи їх створення на нових підприємствах. Це зумовлено такими причинами:

- невелика кількість підприємств глибокої переробки сировини, що впливає на низькі показники нагромадження доданої вартості економіки регіону, у переважних випадках ланцюг переробки місцевої сировини короткий або й взагалі відсутній, у першу чергу стосовно

сільськогосподарської та лісогосподарської продукції, що спричинено вивезенням первинно обробленої або взагалі необробленої сировини;

- відсутність якісного зростання сільсько-, лісогосподарського та агропромислового виробництва, у т.ч. через недостатні конкурентоспроможність та брендування агропродукції, неорганізовані ринки збуту, недостатність пунктів заготівлі сільськогосподарської продукції, неякісну логістику та первинну обробку сільгосппродукції у цілому, неефективне використання природних ресурсів;

- недостатнє використання та зменшення родючості сільськогосподарських угідь;

- недостатність підтримки існуючих підприємств, їх утримання та розширення, диверсифікації діяльності, як організаційно, так і через доступ до фінансових джерел;

- низький рівень залучення інвестицій у розвиток базових видів діяльності економіки;

- незадовільність стану інфраструктури у цілому, у т.ч. туристичної, як за кількісними, так і якісними показниками;

- низький рівень належної підприємницької ініціативи чи знань, а також організаційної та фінансової підтримки їх комерціалізації, особливо відносно впровадження нової продукції, у першу чергу в сільськогосподарській та виробничій сфері, але також це стосується інфраструктурних і соціальних послуг. Така ситуація зумовлює слабку інноваційність та диверсифікацію сільської економіки у цілому у всіх присутніх там секторах.

- дрібноукладність сільськогосподарської економіки, яка, в свою чергу, спричинює відсутність належного рівня кооперування у сільській економіці, складність доступу до фінансових та технологічних ресурсів, недостатню сертифікацію якості та відсутність сертифікації органічності сільськогосподарської продукції, а також зменшення можливостей розширення і розвитку підприємств.

Сільські території відстають щодо розвитку інфраструктури, благоустрою, що впливає на рівень соціального обслуговування селян і, в цілому, гальмує економічний розвиток. Матеріальна база соціальної інфраструктури села фізично і морально зношена. Розвиток мережі освітніх закладів, рівня викладання в них, закладів медичного забезпечення, культури, спорту, позашкільної освіти, дозвілля – це ті аспекти, на які повсюдно вказували респонденти при оцінці проблем соціальної сфери. Крім того, служба побуту на селі функціонує неякісно, виводяться з експлуатації окремі об'єкти теплопостачання, водопостачання та каналізації або вони відсутні взагалі.

Серед причин екологічних проблем першочергово можна ідентифікувати відсутність системи збору, вивозу й утилізації сміття, облаштованих місць видалення відходів, відсутність чи поганий стан інфраструктури водопостачання та водовідведення, низька екологічна культура населення та виробників, що загалом призводить до забруднення

довкілля, низької якості питної води. Причини паводків у жителів сільських територій переважно асоціюються з вирубною лісів.

Враховуючи вищенаведені проблеми питання державної підтримки населення гірських Карпат на основі програми комплексного розвитку сільських територій вважаємо надзвичайно актуальним. Її основна мета – досягти збалансованості і координованості програмною діяльністю, органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємницьких структур, громадськості, що повинно призвести до кращих показників розвитку сільських громад гірських територій. Такий підхід зумовлений сучасним станом розвитку сільських громад, які через відсутність значних доходів сільських бюджетів, сучасного досвіду доступу до альтернативних фінансових джерел, відповідного лідерства в громаді, потребують додаткової зовнішньої допомоги для розвитку своїх територій, зокрема, організаційно-консультаційної та фінансової.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Регулювання трудовіграційних процесів в транскордонному регіоні: монографія / М.І. Пітюлич, В.В. Гоблик, Т.Д. Щербан [та ін.]; за заг. ред. М.І. Пітюлича. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2015. – 148 с.

2. Щербан Т.Д. Проблеми використання коштів трудових мігрантів для розвитку регіонів / Т.Д. Щербан, В.В. Гоблик, Г.В. Щербан // Наука в інформаційному просторі: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 грудня 2015 р.). – Дніпропетровськ, 2015. – Т.1: Економічні науки. – С. 53 – 86.

3. Гоблик В.В. Ліси як туристичний ресурс: проблеми збереження, примноження та раціональне використання / В.В. Гоблик, Т.Д. Щербан // Международный научный журнал : сборник научных трудов. – Киев, 2016. – Вып. 6. – Том 3. – С. 118 – 119.

4. Щербан Т.Д. Формування сприятливого інвестиційного клімату для малих підприємств у транскордонному регіоні / Т.Д. Щербан, О.О. Королович, В.В. Гоблик // Глобальні проблеми економіки та фінансів: збірник тез наукових робіт IV Міжнародної науково-практичної конференції (28 грудня 2015 р.) / Фінансово-економічна наукова рада. – Москва-Прага-Відень, 2015. – Т.2. – С. 67 – 69.